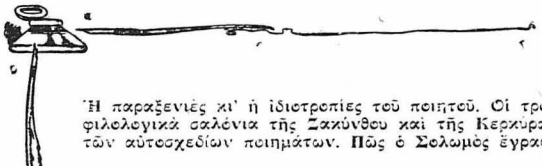

ΑΠΟ ΤΗ ΖΩΗ ΤΟΥ ΕΘΝΙΚΟΥ ΜΑΣ ΠΟΙΗΤΟΥ

Ο ΔΙΟΝΥΣΙΟΣ ΣΟΛΩΜΟΣ ΩΣ ΑΝΘΡΩΠΟΣ

Ἡ παραξενιές κι' ἡ ἰδιοτροπίες τοῦ ποιητοῦ. Οἱ τρομεροὶ στιγμιαῖοι θυμοί του. Ὁ νευρασθενικὸς ἀριστοκράτης. Τὰ φιλολογικὰ σαλόνια τῆς Ζακύνθου καὶ τῆς Κερκύρας. Ἡ ἐκλεκτικότης τῶν συναναστροφῶν τοῦ Σολωμοῦ. Ἡ μόδα τῶν αὐτοσχεδίων ποιημάτων. Πῶς ὁ Σολωμὸς ἔγραψε Ἑλληνικά. Μιὰ ἀποκαλυπτικὴ ἐπιστολὴ τοῦ Τρικούπη, κτλ.

Α΄.

Οἱ μεγάλοι ἄνθρωποι ἔχουν πάντα κάτι τὸ ἐξαιρετικό, τὸ ξεχωριστὸ στὴν ἰδιοσυγκρασία τους. Λὲν εἶχε δὲ ἄδικο ὁ Λομπρόζο ὅταν ἔλεγε ὅτι ἡ μεγαλοφυΐα βρίσκεται κοντὰ στὴν τρέλλα. Γιατὶ ὅλοι σχεδὸν οἱ μεγαλοφυεῖς ἔχουν παράξενο καὶ ἰδιότροπο χαρακτῆρα.

Ἔτσι, ἕνας ἄνθρωπος ποὺ θὰ γνώριζε γιὰ πρώτη φορὰ τὸ Σολωμό, θὰ τὸν νόμιζε γιὰ ἀγριάνθρωπο, ἐγωϊστὴ καὶ ἴσως μοχθηρό. Ἀλλὰ ἡ πραγματικότης ἦταν πολὺ διαφορετική. Κάτω ἀπὸ τοὺς στιγμιαίους θυμούς του ἔκρυβε μιὰ ἀπέραντη καλωσύνη. Τὴ στιγμὴ τοῦ θυμοῦ του ἦταν ἀνυπόφορος. Ὅταν ὅμως τοῦ περνοῦσε ἡ κακὴ ἐκείνη στιγμή, γινόταν σὰν ἀρνάκι καὶ μποροῦσε κι' ἕνα παιδὶ ἀχόμα νὰ τὸν κάνη ὅ,τι θέλει. ἀκόμα καὶ νὰ τοῦ πάρη τὸ πορτοφόλι... ὅπως ἔγινε, ἄλλως τε πολλὲς φορές...

Ἡ μητέρα του, ποὺ τὸν ἤξερε πολὺ καλά, ποτὲ δὲν τοῦ ἀγρίευε ὅταν ἦταν παιδί, ἀλλὰ τὸν ἐδάμαζε πάντα μὲ τὸ καλό.

Ἐκεῖνος ποὺ θὰ κρίνη τὸν χαρακτῆρα τοῦ Σολωμοῦ, δὲν πρέπει νὰ λησμονῆ ὅτι ἦταν φοβερὰ νευρικός, νευρασθενικὸς μάλιστα, σὲ βαθιὰ παθολογικό. Κι' ὅσο μεγάλωνε στὴν ἡλικία, τόσο περισσότερο τὰ νεῦρα του ξεκουρδιζόντουσαν. Ἔφτασε μάλιστα σὲ τέτοιο σημεῖο, ὥστε δὲν μποροῦσε νὰ ὑποφέρη οὔτε τὸν θόρυβο τῶν δρόμων. Γι' αὐτὸ ὅταν γινόντουσαν πανηγύρια ἢ ἑορτὲς στὴ Ζάκυνθο, ὁ Σολωμὸς ἔφευγε ἀπὸ τὸ ἀρχοντικὸ σπίτι του κι' ἐπήγαινε στὴν ἐξοχὴ —εἴτε στὸ σπίτι τοῦ Ἀκρωτηριοῦ, ὅπου ἔγραψε τὸν Ὕμνο, εἴτε στὸ Ἀργάσι, στὸν πύργο τοῦ Δομενεγίνη, ὅπου ἡ γαλήνη κ' ἡ μοναξιὰ τοῦ μαλάκωναν τὰ νεῦρα

Ὅπως βλέπετε λοιπόν, ὁ Σολωμὸς δὲν ἦταν πραγματικὰ μισάνθρωπος, ἀλλὰ ἕνας νευρασθενὴς ἀριστοκράτης, ποὺ εἶχε τὰ μέσα νὰ μπορῆ νὰ ζῆ ἀπομονωμένος ἀπὸ τὸν ἄλλο κόσμο.

Στὰ τελευταῖα του χρόνια, ἡ νευρασθένειά του, ποὺ εἶχε καταντήσει πειὰ παθολογική, τὸν ἔκανε νὰ ἔχη διαρκῶς ἐπεισόδια ἀκόμα καὶ μὲ τοὺς πιὸ στενούς του φίλους. Γι' αὐτὸ στὰ χρόνια αὐτὰ εἶχε περιορίσει τὶς συναναστροφές του σ' ἕνα κύκλο λίγων λογίων, οἱ ὁποῖοι ἤξεραν τὸ ἐλάττωμά του καὶ τοῦ συγχωροῦσαν κάθε παραξενιά.

* * *

Κατὰ τὴ νεότητά του στὴ Ζάκυνθο, ὁ Σολωμὸς ἦταν πολὺ κοσμικὸς καὶ συνήθιζε τὰ βράδυα νὰ τηγαίνη σὲ διάφορες συναναστροφές, ὅπου τὸ κυριώτερο θέμα ἦσαν ἡ φιλολογικὲς συζητήσεις. Τὰ χαρτιὰ ὅμως δὲν τοῦ ἄρεσαν καὶ ποτὲ δὲν ἔπαιζε.

Κατὰ τὴν ἐποχὴ ἐκείνη, ἡ Ζάκυνθος, ὅπως καὶ ἡ Κέρκυρα, ἦσαν κέντρα διανοητικὰ πρώτης τάξεως. Ὑπῆρχαν ἐκεῖ σαλόνια, ὅπου τραγουδοῦσαν, ἔπαιζαν πιάνο ἢ συζητοῦσαν γιὰ τὴ φιλολογία καὶ τὶς τέχνες.

Στὰ Ζακυνθινὰ σαλόνια λοιπόν, ὁ Σολωμὸς ἔπαιζε τὸν πρῶτο ρόλο. Ἀριστοκράτης, πλούσιος, μορφωμένος, νέος, ὡραῖος, ἦταν περιζήτητος παντοῦ. Ἀλλ' αὐτὸς ἦταν ἐκλεκτικὸς καὶ διάλεγε τοὺς ἀνθρώπους ποὺ θὰ συναναστρεφόταν μὲ μεγάλη λεπτολογία.

Στὰ σαλόνια ποὺ ἐπήγαινε, μιὰ ἀπὸ τὶς διασκεδάσεις τῶν προσκαλεσμένων ἦταν νὰ αὐτοσχεδιάζουν ποιήματα. Ὁ Σολωμὸς λοιπὸν ξάφνιαζε τοὺς συμπατριῶτες του μὲ τὴν εὐκολία ποὺ αὐτοσχεδίαζε σονέττα. Τοῦ ἔδιναν ἕνα θέμα ἐκ τοῦ προχείρου κι' αὐτὸς σὲ λίγα λεπτὰ εἶχε ἕτοιμο τὸ σχετικὸ σονέττο του. Πολλὲς φορὲς τοῦ ἔδιναν καὶ τὴν ὁμοιοκαταληξία τοῦ σονέττου, πρᾶγμα πολὺ δυσκολώτερο, ἀλλ' αὐτὸς ἀργοῦσε περισσότερο ἀπὸ λίγα λεπτὰ καὶ τὸ σονέττο ἦταν ἕτοιμο. Τέτοια εἶνε τὰ περισσότερα ἰταλικὰ σονέττα του ποὺ ἐσώθηκαν ὥς τώρα.

Ἐννοεῖται ὅλα αὐτὰ ἦσαν γραμμένα στὴν ἰταλική, γιατὶ στὴν ἀρχὴ ὁ Σολωμὸς δὲν ἔγραφε παρὰ ἰταλικὰ τραγούδια. Καὶ δὲν θὰ ἔγραφε ἴσως ποτὲ Ἑλληνικὰ ἂν δὲν ἐτύχαινε νὰ πάη στὴ Ζάκυνθο ὁ Σπυρίδων Τρικούπης, ὁ περίφημος πατριώτης καὶ λόγιος (πατέρας τοῦ Χαριλάου), ὁ ὁποῖος τοῦ ἐνέπνευσε τὴν ἰδέα νὰ γράψη Ἑλληνικά.

* * *

Ἀλλ' ἂς ἀφήσουμε τὸν ἴδιο τὸν Τρικούπη νὰ μᾶς διηγηθῆ μόνος του πῶς ἔγινε αὐτό, μὲ μιὰ ἐπιστολή του ποὺ ἔστειλε τὸ 1859 στὸν Πολυλᾶ, ὁ ὁποῖος τοῦ ζητοῦσε πληροφορίες γιὰ τὸ Σολωμό, γιὰ νὰ τὶς βάλη στὰ «Ἅπαντά» του:

«Πρὶν φύγει ἀπὸ τὴν Ἀγγλία γιὰ τὴν Ἑπτάνησο, τὸ 1823, ὁ λόρδος Γκύλφορ, ὁ ὁποῖος ἐφρόντιζε ὄχι μόνο γιὰ τὴν πολιτικὴ τύχη τῆς Ἑλλάδος, ἀλλὰ καὶ γιὰ τὴ φιλολογικὴ ἀναγέννησί της, μὲ παρεκάλεσε νὰ τὸν ἐπισκεφθῶ στὴν Κέρκυρα ἢ στὴ Ζάκυνθο. Ἐπῆγα λοιπὸν στὴ Ζάκυνθο. Τὸ ὄνομα τοῦ Σολωμοῦ ἦταν τότε στὸ στόμα ὅλων. Ὅλοι συζητοῦσαν τὸ ποιητικό του τάλαντο, καθὼς καὶ τὴν ἀνθρωποφοβία του καὶ τὴν παραξενιά τοῦ χαρακτῆρα του. Ἐζοῦσε στὴν ἐξοχὴ καὶ δὲν δεχόταν κανένα.

"Ἕνας φίλος μου, στὸν ὁποῖο ἀνακοίνωσα τὴν ἐπιθυμία νὰ γνωρίσω μιὰ τόσο σημαντικὴ προσωπικότητα, μὲ συμβούλευσε, ἂν εἶχα τὴν εὐτυχία νὰ μὲ δεχθῆ, νὰ τοῦ μιλοῦσα μόνο γιὰ ποίησι.

Συνοδευόμενος λοιπὸν ἀπὸ τὸν κ. Λεκατσᾶ, ἐπῆγα στὸ ἐξοχικὸ σπίτι τοῦ ποιητοῦ, ὅπου μ' ἐδέχθη καὶ μιλήσαμε γιὰ τοὺς Ἄγγλους ποιητές, τοὺς ὁποίους ἐθαύμαζε ὅσο κι' ἐγὼ καὶ τοὺς αἰσθανόταν περισσότερο ἀπὸ ἐμέ.

Τὴν ἄλλη μέρα ὁ Σολωμὸς κατέβηκε ἐπίτηδες στὴν πόλι, γιὰ νὰ μοῦ ἀνταποδώση τὴν ἐπίσκεψι. Κατὰ τὴν ὁμιλία μας, μοῦ ἀπάγγειλε ἰταλικὰ τὴν «Ὠδὴ γιὰ τὴν πρώτη λειτουργία». Ὁ Σολωμός, βλέποντας ὅτι, ἔπειτα ἀπὸ τὴν ἀπαγγελία του ἔμεινα ἄφωνος καὶ συλλογισμένος, μοῦ ζήτησε τὴ γνώμη μου.

—Τὸ ποιητικό σας τάλαντο, τοῦ εἶπα, θὰ σᾶς δώση καλὴ θέσι στὸν Ἰταλικὸ Παρνασσό. Μὰ ἐκεῖ ἡ πρῶτες θέσεις ἔχουν πιαστεῖ ἀπὸ ἄλλους προτήτερα. Ἐνῶ ὁ Ἑλληνικὸς Παρνασσὸς δὲν ἔχει ἀκόμη τὸ Δάντη του!...

Τότε μοῦ ζήτησε νὰ τοῦ μιλήσω γιὰ τὴ γλῶσσα καὶ τὴ φιλολογία μας. Ὅταν δὲ ἐτελείωσα, μοῦ εἶπε:

—Δὲν ξέρω Ἑλληνικά. Πῶς μπορῶ λοιπὸν νὰ γράψω καλά;

—Ἡ γλῶσσα, τοῦ ἀποκρίθηκα, ποὺ γνωρίσατε μαζὺ μὲ τὸ μητρικό σας γάλα εἶνε ἡ Ἑλληνική. Εἶνε λοιπὸν εὔκολο νὰ τὴν ξαναζωντανέψετε στὴ μνήμη σας. Ἂν δέχεσθε, θὰ σᾶς βοηθήσω ὅσο μπορῶ κατὰ τὸ διάστημα ποὺ θὰ μείνω ἐδῶ. Καὶ καθὼς πληροφορεῖσαι, θὸ μείνω ἀρκετὰ στὴ Ζάκυνθο, γιατὶ ὁ λόρδος Γκύλφορ θ' ἀργήση νὰ ἔλθη. Δὲν πρόκειται δὲ οὔτε γιὰ τὴν τόσο κουραστικὴ φιλολογική μας γλῶσσα, οὔτε γιὰ τὴν τόσο γελοία μακαρονική (τὴ γλῶσσα τὴν ὑπερκαθαρεύουσα ποὺ ἔγραφαν οἱ λόγιοι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης), ἀλλὰ γιὰ τὴ γλῶσσα τὴ μητρική σας, τὴ ζωντανή.

Ὅταν εἶδα ὅτι αὐτὸ ξυπνοῦσε τὴ φιλαυτία τοῦ, ἐπῆρα τὴν ἴδια ἡμέρα ἕνα ἀντίτυπο ἀπὸ τὰς Ὠδὰς τοῦ Χριστοπούλου. Τὴν ἄλλη ἡμέρα δὲ ἀρχίσαμε τὴ σπουδὴ καὶ γιὰ κάμποσο καιρὸ ὅλη τὴν ἡμέρα τὴν ἀφιερώναμε στὴν Ἑλληνική γλῶσσα.

Δὲν εἶχε περάσει μιὰ ἑβδομάδα ἀπὸ τὴ συνομιλία μας καὶ ξαφνιάστηκα ἀκούγοντας τὸ Σολωμὸ ν' ἀπαγγέλλη ἕνα ποίημά του γραμμένο Ἑλληνικά:

Τὴν εἶδα τὴν Ξανθοῦλα,
τὴν εἶδα ὄταν ἀργὰ
κίνησε ἡ βαρκοῦλα
νὰ πάη στὴν ξενητειά...

Ἦταν ἡ πρώτη Ἑλληνική του σύνθεσις. Μόλις τὸ τραγοῦδι αὐτὸ γίνηκε γνωστό, ὅλη ἡ Ζάκυνθος τὸ τραγουδοῦσε κι' ἕνα βράδυ οἱ συμπολῖται του μαζεύτηκαν καὶ τὸ τραγούδησαν κάτω ἀπὸ τὰ παραθύρια του. Κι' αὐτὸ τὸν συγκίνησε πολύ.

Ἔπειτα ἀπὸ λίγες ἡμέρες ἄρχισε νὰ γράφη τὸν «Ὕμνον εἰς τὴν Ἐλευθερίαν», ποὺ τὸν τελείωσε γρήγορα. Δὲν ἦταν ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους ποὺ καταφεύγουν στὴ γραμματικὴ ἢ στὸ λεξικό. Δὲν ἀναζητοῦσε τὶς λέξεις, ἀλλὰ μὲ τὶς λίγες ποὺ ἤξερε κατώθνωνε ν' ἀποδίδη ἑλληνικὰ σκέψεις ποὺ εἶχε συλλάβει ἰταλικά.»

Αὐτὴ εἶνε ἡ περίεργη ἱστορία τοῦ πῶς ἔγραψε ἑλληνικὰ ὁ Σολωμός. Ἂν δὲν ἐπήγαινε στὴ Ζάκυνθο ὁ Τρικούπης, ἴσως δὲν θὰ ἔγραφε ποτὲ ἑλληνικὰ ὁ Σολωμός, καὶ ἔτσι ἡ Ζάκυνθος θὰ εἶχε δώσει μαζὺ μὲ τὸ Φώσκολο, ἕναν ἀκόμη ποιητὴ στὴν ἰταλικὴ φιλολογία, ἀλλὰ ἡ πτωχὴ ἑλληνικὴ θὰ εἶχε χάσει τὸν ἐθνικὸ ποιητή της.

ΚΩΣΤΑΣ ΚΑΙΡΟΦΥΛΛΑΣ

Ὁ Διονύσιος Σολωμὸς νεκρὸς

μπισης ἐγύρισε τὸ κεφάλι του νὰ δῆ τί συμβαίνει. Ὁ Χρῆστος Βουλγαράκης, ἐπωφελούμενος τῆς εὐκαιρίας αὐτῆς τὸν ἐπυροβόλησε δυὸ φορὲς στὸ στῆθος καὶ τὸν ἐσώρασε νεκρό... Οἱ χωροφύλακες καὶ δασοφύλακες ἔπισαν ἀμέσως ἐπίκαιρες θέσεις κι' ἄρχισαν νὰ πυροβολοῦν, τὸ χωριὸ σηκώθηκε στὸ ποδάρι, οἱ Μαραθωνίτες πῆραν τὰ ὅπλα τους καὶ ἔτσι οἱ σύντροφοι τοῦ σκοτωμένου λησταρχου ἐσκόρπισαν φοβισμένοι...

Οἱ χωροφύλακες ἐφόρτωσαν τότε τὸ πτῶμα τοῦ Μπίμπιση σ' ἕνα κάρρο καὶ τὸ κουβάλησαν στὰς Ἀθήνας, ὅπου ἐξετέθη στὸ Πολιτικὸ Νοσοκομεῖο, γυμνὸ ἐπάνω σ' ἕνα τραπέζι. Ὅσοι ἤξεραν τὸ Μπίμπιση ἐπῆγαν καὶ τὸν ἀνεγνώρισαν. Ἀκόμη καὶ ὁ μακαρίτης Δημήτριος Λεβίδης, ὁ ἄλλοτε αἰχμάλωτος τοῦ Μπίμπιση.

Ἀπὸ τὸ Νοσοκομεῖο ἐπέρασε καὶ εἶδε τὸ πτῶμα τοῦ ξακουσμένου λησταρχου ὅλη ἡ τότε Ἀθήνα. Διηγοῦνται, μάλιστα, ὅτι καὶ ἡ Βασίλισσα Ἀμαλία θέλησε νὰ ἰδῆ ποῖος ἦταν αὐτὸς ὁ Μπίμπισης, ποὺ εἶχε σχεδιάσει νὰ τὴν αἰχμαλωτίση στὸν Ἐλαιῶνα τῆς Ἀττικῆς γιὰ νὰ πετύχη τὴν ἀμνηστεία του. Καὶ ἐπραγματοποίησε τὴν ἐπιθυμία της αὐτή.